

Afstandsonderwijs in het mbo

De best practices

Inhoud

Kennisdeling	3
Onderwijs in tijden van corona	4
Best practices afstandsonderwijs in het kort	5
De best practices	6
Conclusie	12
Tips & Tricks	13
Handige sites	15
Over September	16

Kennisdeling

Er gebeuren ontzettend mooie dingen in het mbo op het gebied van afstandsonderwijs en online leren. In korte tijd zijn er grote stappen gezet om afstandslernen mogelijk te maken en de ontwikkeling is hierna in een stroomversnelling doorgegaan.

Bij [September Onderwijs](#) verzorgen we cursussen, coaching en incompany trainingen op scholen door heel Nederland. In gesprek met de onderwijsinnovatie groep van ROC TOP in Amsterdam trokken we de conclusie dat het bijzonder waardevol kan zijn om successen op het gebied van afstandslernen onderling te delen. We hebben dit idee aangegrepen en ons ingezet voor kennisdeling door in gesprek te gaan met docenten, opleidingsmanagers, beleidsadviseurs, programmamanagers en HR medewerkers van verschillende mbo's in het land. We hebben goede gesprekken gehad bij Nimeto, MBO Amersfoort, ROC Top, Zadkine, Het Horizon College, Het Grafisch Lyceum Rotterdam, MBO Utrecht, STC Groep, Het Mediacollege, Albeda en Het Koning Willem II College. We vroegen medewerkers van mbo's om hun successen te delen op het gebied van afstandsonderwijs, de zogenoemde *best practices*. Ook vroegen we onze eigen trainers om praktische tips voor het laten slagen van afstandsonderwijs.

In dit artikel presenteren we onze bevindingen. We hopen je hiermee te inspireren voor het verbeteren en leuker maken van afstandsonderwijs, voor docent en student!

Tom Zomer

Oprichter September
tomzomer@septemberonderwijs.nl
06 4778 6344

Anne Jöia de Lange

Onderwijskundige
annejoiadelaide@septemberonderwijs.nl
06 5042 8182

September Onderwijs

Onderwijs in tijden van corona

Vanaf de eerste lockdown is afstandsonderwijs bij mbo's de norm geworden. Dat betekent dat er een combinatie tussen online en offline lessen wordt georganiseerd voor studenten. De grote vraag die bij veel mbo's speelde was: 'Hoe gaan we het onderwijs inrichten als niet alle studenten in het lokaal aanwezig kunnen zijn?'. Er waren vooral logistieke uitdagingen voor mbo's en digitale basisvaardigheden werden een voorwaarde om onderwijs te kunnen vormgeven. Naast de uitdagingen die het met zich meebracht, zorgde dit ook voor actie en innovatie. Mbo's zijn in een korte tijd ontwikkelingen doorgestaan die voorheen niet mogelijk leken.

Vanaf die periode tot nu zijn veel verschillende vormen van afstandsonderwijs uitgetoetst: halve klassen, om de week op school, een combinatie tussen online en offline lessen, een halve klas online en halve klas offline (hybride lesgeven), dagdelen naar school, zelfstandig online opdrachten maken, inschrijven voor lessen of de klas splitsen in twee lokalen. Nu verschuift de aandacht op mbo's van organisatorische vragen en het ontwikkelen van basisvaardigheden naar: 'Hoe geef ik een didactisch sterke, kwalitatieve, activerende les in een online of hybride omgeving?'.

Uit de gesprekken met docenten en stafmedewerkers van mbo's door heel Nederland, hebben wij de antwoorden op bovenstaande vragen en de best practices op het gebied van afstandsonderwijs verzameld.

Best practices afstandsonderwijs

in het kort

Voorwaarden

- Faciliteer comfortabele werkplekken en ondersteunende hardware bij docenten.
- Heb vertrouwen in de didactische kennis die je als docent al bezit.

Verbondenheid

- Voer wekelijks één op één gesprekken met studenten om hun voortgang en welzijn te monitoren.
- Geef studenten de ruimte om met elkaar te praten, werken en spelen.
- Plan contactmomenten of spreekuren in met collega's en leidinggevenden.
- Faciliteer contactmomenten voor teams zoals een online dagstart, koffiemomentje of dagafsluiting.
- Betrek ouders of omgeving bij de school door een online presentatie of klassenavond.
- Nodig professionals uit het werkveld uit voor een online workshop of gastles.

Competentie

- Bied praktische en gedifferentieerde trainingen aan op het gebied van online lesgeven.
- Koppel een digitaal vaardige docent aan een buddy die hulp kan gebruiken.
- Zorg voor lesbezoeken bij collega's voor feedback en inspiratie.
- Houd een coachende houding aan in de begeleiding van studenten.
- Koppel mentoren en studenten met dezelfde leerstijl aan elkaar.

Autonomie

- Stimuleer als opleidingsmanagers het experimenteren met onderwijsvormen.
- Laat studenten zich inschrijven voor lessen.
- Laat studenten zelfstandig werken in kleine groepjes.

De best practices

Comfortabele werkplek

Voorwaarde om afstandsonderwijs goed in te richten, is dat de faciliteiten goed op orde zijn. Denk hierbij aan de basis van een internetverbinding, een rustige werkplek en een laptop. Maar ook materialen om te voorkomen dat docenten lichamelijke klachten krijgen, zoals een muis, toetsenbord, laptoprek, bureau en een goede stoel. Om online of hybride lesgeven te optimaliseren wordt door meerdere medewerkers van mbo's aangeraden om te investeren in een headset, een tweede scherm en een microfoon in de klas. Hierdoor kunnen studenten thuis en in de klas met elkaar interacteren. Er ligt een uitdaging in het feit dat de docenten tegen zaken aanlopen, maar zelf geen directe toegang hebben tot budget. Daar tegenover staat dat personeelszaken toegang heeft tot het budget, maar de behoefte zelf niet ervaart. Daarom is het van groot belang dat docenten aangeven wat ze nodig hebben en dat de staf luistert naar hun behoeftes en zorgt voor de juiste materialen.

Online lesgeven blijft lesgeven

Een mooi besef bij docenten is dat nu de meesten de knoppenvaardigheid van het online lesgeven onder de knie hebben, ze ervaren dat afstandsonderwijs nog steeds onderwijs is. Tijdens een reguliere les wil een docent dat studenten bij de les blijven, geactiveerd worden, en interactief de lesstof verwerken. Bij online onderwijs blijven deze zelfde didactieken belangrijk. Online lesgeven blijft nog steeds lesgeven en dat is iets wat docenten altijd al deden.

Basisbehoeften

Naast de didactiek van lesgeven worden er bij afstandsonderwijs ook aanvullende vaardigheden gevraagd. Lessen zoals die voorheen werden gegeven, kunnen niet één op één overgenomen worden in een online omgeving. Variaties op regulier onderwijs zoals hybride lesgeven, flipped classroom en instructievideo's waren al bekend, maar zijn nu in een stroomversnelling van onderwijsvernieuwing terecht gekomen. Dit vraagt een andere voorbereiding en energie van docenten en studenten.

Uit de gesprekken met de docenten en staf van mbo's blijkt dat er veel mooie dingen gebeuren op het gebied van afstandsonderwijs. Om de best practices te structureren, bespreken we de best practices aan de hand de drie basisbehoeften van Ryan en Deci: verbondenheid, competentie en autonomie (1985; 2000). Bij afstandsonderwijs is gebleken dat het net zo belangrijk is als bij regulier onderwijs, of misschien nog wel belangrijker, om aan deze basisbehoeften te voldoen.

Verbondenheid

Verreweg de meeste best practices van mbo's hebben te maken met verbondenheid. Een relatie opbouwen met studenten in een online omgeving is simpelweg moeilijker dan fysiek. In een klaslokaal is meer ruimte voor informele gesprekken, één op één begeleiding en non-verbale communicatie. Bij afstandsonderwijs zijn sommige studenten moeilijk te bereiken of verdwijnen uit beeld door slechte hardware of een lastige thuissituatie. Binnen de richtlijnen

onderwijs ophouden, wordt dit opgevangen door online alternatieven. Hierin blijft voor veel onderwijsteams het rooster zoals het voor corona was, de basis voor het aangepaste rooster. Voor groepsvorming en het opbouwen van een relatie met de docent krijgen met name de eerstejaarsstudenten zo veel mogelijk fysiek les. Ook studenten van niveau 1 en 2 opleidingen zijn meer op locatie aanwezig, voor het volgen van praktijklessen en persoonlijke begeleiding. Daarnaast worden mentoruren, begeleidingsuren en lessen over soft skills zo veel mogelijk op locatie gegeven. Ook zijn er docenten die vertellen dat studenten welkom zijn om naar school te komen wanneer zij aangeven hier behoefte aan te hebben.

Studenten willen praten, werken en spelen

Er worden bij mbo's verschillende initiatieven genomen om het gevoel van verbondenheid bij studenten te versterken. Om te voorkomen dat studenten uit beeld verdwijnen, plannen docenten regelmatig één op één gesprekken in met de studenten om hun voortgang en welzijn te monitoren. Daarnaast houden docenten logboeken bij met daarin wekelijkse aantekeningen van het gedrag van de student. Als een student toch uit beeld verdwijnt, wordt een intervisiegroep ingezet die contact opneemt met het netwerk van de student om hem of haar weer naar school te krijgen.

Sociaal contact tussen studenten is een andere vorm van verbondenheid waar studenten behoefte aan hebben. Waar studenten dit normaal tussen de lessen door zouden doen, worden hier nu alternatieven voor gezocht. Docenten geven aan dat het belangrijk is om studenten met elkaar te laten praten, werken en spelen. Dit kan bijvoorbeeld door studenten hier de tijd voor te geven, of een oogje dicht te knijpen tijdens het uitwerken van een opdracht in breakout rooms.

Kletsen bij het koffieautomaat

Niet alleen studenten hebben de behoefte aan een gevoel van verbondenheid, maar dit geldt zeker ook voor docenten en andere werknemers van mbo's. Eenzaamheid bij werknemers is een veelgehoorde zorg. Een maatregel die mbo's nemen om in gesprek te blijven met elkaar is het inplannen van regelmatige gespreks- en contactmomenten met collega's en leidinggevenden. Een spreekuur voor docenten, coachgesprekken of één op één gesprekken met leidinggevenden om te horen hoe het met ze gaat, draagt bij aan een gevoel van verbondenheid. Voor teams worden contactmomenten in de vorm van online dagstart, koffiemomentje of dagafsluiting met het team ook positief ontvangen.

Haal ouders en het werkveld de school in

Ook bij ouders van studenten en toekomstige werkgevers kan het gevoel van verbondenheid versterkt worden. Een succesvolle ervaring van een mbo om ouders te betrekken was de organisatie van een online ouderavond. Voor deze avond hadden de studenten een gerecht op school voorbereid. Ze maakten het gerecht thuis af en aten het vervolgens op samen met hun ouders, terwijl ze aan het videobellen waren met hun mentor.

Omdat veel stageplekken zijn gesloten, voelen studenten minder verbondenheid met het werkveld. Door de online communicatie is het makkelijker geworden om professionals uit te nodigen om workshops of gastlessen te geven. Staf van mbo's vertellen dat dit succesvol is in het versterken van de connectie tussen de studenten en het werkveld.

Competentie

De ontwikkeling van hybride of online onderwijs vraagt veel aanpassingsvermogen van mbo's. Er blijkt een groot verschil te zijn in hoe competent docenten zich voelen op het gebied van afstandsonderwijs.

Digitale vaardigheden ontwikkelen

Op mbo's zijn ze op zoek naar een manier om in beeld te brengen hoe digitaal vaardig hun docenten zijn. Iets waar meerdere mbo's mee bezig zijn, is de ontwikkeling van een digi-scan om de digitale vaardigheden van docenten te meten. De focus in een digi-scan ligt op het meten van digitale vaardigheden (ik ben handig in..) in plaats van didactiek. Aansluitend op de behoeften worden trainingen op het gebied van online lesgeven als prettig ervaren. Waar de behoefte eerst lag op het beheersen van de techniek, verschuift dit steeds meer naar het willen leren van online en activerende werkvormen. Belangrijk daarbij is dat de scholing aansluit op de verschillende niveaus van docenten en dat het geleerde de volgende dag direct toe te passen is in de praktijk.

Buddy's

Er zijn verschillende succesfactoren genoemd die het gevoel van competentie bij docenten kunnen vergroten. Zo wordt er op sommige scholen gewerkt met een buddy-systeem waar een (digitaal) vaardige docent wordt gekoppeld aan iemand die hulp nodig heeft. Ook het samen uitproberen van digitale werkvormen met een collega, en fouten mogen maken blijkt het gevoel van competentie te vergroten. Daarnaast worden er online lesbezoeken gedaan waarna docenten elkaar eerlijke feedback geven en ze inspiratie krijgen voor hun eigen lessen. De bereidheid om elkaar te helpen wordt door veel mbo medewerkers positief opgemerkt.

Ondanks de bereidheid om elkaar te helpen is er nog winst te behalen in het verdelen van de werklast. Omdat niet alle docenten de digitale vaardigheden even makkelijk oppakken

ontstaat er een kloof tussen voorlopende en achterblijvende docenten. Dit brengt het gevaar met zich mee dat voorlopers die worden ingezet als bijvoorbeeld I-coach, buddy of mentor overvraagd worden. Tegelijkertijd is er een kans dat door het thuiswerken de achterblijvers uit beeld verdwijnen. Ondanks, of misschien wel dankzij, de vele initiatieven voor onderwijsvernieuwing, alle informatie en websites over afstandsonderwijs is het geluid van de mbo's eenduidig: de docenten lopen op hun tandvlees. Het blijkt belangrijk en succesvol om (net als studenten) de docenten in beeld te hebben en zich gehoord te laten voelen. Dit benadrukt het belang van de persoonlijke begeleiding van docenten, zoals beschreven onder het kopje "Verbondenheid".

Studenten coachen

Het begeleiden van studenten op afstand ziet er heel anders uit dan op locatie. Er wordt een meer coachende rol gevraagd van de docent waarbij de focus ligt op het begeleiden van de student naar zijn of haar persoonlijke doelen. Om studenten de individuele begeleiding te geven die ze nodig hebben, blijkt het inzetten van meerdere coaches op een groep succesvol. Om tijd in te bouwen voor coachmomenten helpt het om studenten online in groepjes aan elkaar te laten presenteren. Ook werkt het om een begeleidingsstijl toe te passen die aansluit op de leerstijl van de student. Dit kan gerealiseerd worden door studenten en docenten een leerstijltest te laten maken, waarna degenen met dezelfde leerstijlen aan elkaar worden gekoppeld.

Autonomie

De behoefte aan autonomie binnen mbo's is sterk. Mbo's met successen in het vormgeven van afstandsonderwijs zijn heel duidelijk in wat nodig is voor kwalitatief goed onderwijs: denken buiten de kaders.

Denk buiten de kaders

Met name onderwijsteams die de vrijheid nemen om af te wijken van bekende kaders zoals de urennorm, blijken succesvol in het vormgeven van afstandsonderwijs. Steun van de opleidingsmanager om te kunnen experimenteren en overeenstemming binnen een team is hierbij essentieel.

Een voorbeeld van denken buiten de kaders dat blijkt te werken, is om studenten zich te laten inschrijven op lessen die ze willen volgen. Doordat ze dan zelf de keus maakten om een les te volgen was er zelfs een hogere aanwezigheidsgraad dan voor corona. Daarnaast geven docenten aan dat het belangrijk is om studenten te durven loslaten door ze bijvoorbeeld in kleine groepjes (online) uiteen te laten gaan. Durf ze voor zichzelf te laten werken tijdens de les, in plaats van vooral informatie te zenden.

Conclusie

Er gebeuren ontzettend veel mooie dingen op het gebied van afstandsonderwijs. Er wordt geworsteld, maar de progressie in minder dan een jaar is enorm.

De grootste succesverhalen zijn gebaseerd op een aantal zaken. Een rode draad is dat zowel studenten als docenten baat hebben bij vaste begeleidingsmomenten en contact met medestudenten of collega's. Waar dit voorheen gebeurde tijdens informele momenten, moeten deze nu gecreëerd worden. Daarnaast werd duidelijk dat een buddysysteem minder (digitaal) vaardige docenten kan helpen in het vormgeven van afstandsonderwijs zolang vooroplopende docenten niet overvraagd worden. Lesbezoeken en trainingen worden als positief ervaren in het versterken van een competent gevoel bij docenten. De belangrijkste boodschap die we hebben gehaald uit de gesprekken is dat vaste kaders losgelaten zullen moeten worden. Successen ontstaan wanneer gedacht wordt vanuit doelen en wensen, waarbij kaders, zoals het rooster, hierop worden aangepast. Een voorwaarde voor het slagen van onderwijsvernieuwing is dat het team en de opleidingsmanager voor hun visie gaan staan en lef tonen.

Tips & Tricks

Tips en tricks voor succesvol afstandsonderwijs van de gesproken mbo's en September trainers!

Hybride onderwijs

- Laat de studenten in de klas zorgen voor verbinding met de studenten die thuis zitten door hen samen in te laten loggen op het systeem.
- Gebruik een draadloze headset om contact te kunnen behouden met de online studenten.
- Stel je vragen als een kruis door de klas, wissel studenten die offline en online aanwezig zijn af. Laat ze op elkaar reageren.

Activeren van studenten

- Zet tactieken in die je normaal in de klas ook inzet als studenten afdwalen, zoals de hot seat en controlevragen.
- Laat studenten thuis de les voorbereiden, bijvoorbeeld met een filmpje, zodat ze in de les theorie kunnen verwerken (flipped classroom).
- Laat studenten zelf beeldmateriaal maken en gebruik dit in de les door middel van scherm delen of via tools als Padlet en Flipgrid.
- Laat studenten presenteren aan elkaar in kleine groepjes, bijvoorbeeld in breakout rooms.
- Start de online les met een poll of strip zodat studenten die “vroeg zijn” erbij blijven.
- Deel de studenten op in kleine groepjes als ze aan de slag gaan door in breakout rooms te werken of asynchroon.

✓ Randvoorwaarden

- Neem de tijd voor de start. Het opstarten van de techniek vergt tijd, plan deze in.
- Plan meerdere korte pauzemomenten in tijdens een online les. Minimaal 1 per uur.
- Zorg voor socialisatie-momenten tussen studenten. Gebruik hier bijvoorbeeld de introductie van de les of pauze voor.
- Een tweede scherm maakt het overzichtelijk voor jou als docent. Je kan de studenten zien op je ene scherm en de PowerPoint op het andere scherm.

✓ Didactiek

- Houd de instructie zo kort mogelijk. Wees max. 5 à 10 minuten aan het woord.
- Keep it simple: online tools zijn middelen, geen werkvormen op zich.
- Vind welke werkvormen bij jou passen, gebruik er niet te veel.
- Zorg voor volledige instructie bij online lesgeven, vooral bij het uiteengaan in breakout rooms. Beantwoord alle 'why's en how's'.

Handige sites

Om te gebruiken in je les

- [Padlet](#) is een digitaal prikbord dat gebruikt kan worden om kennis te delen op één plek, bijvoorbeeld tijdens een brainstorm.
- Op [Flipgrid](#) kunnen studenten video's van maximaal 5 minuten opnemen en plaatsen. Handig voor het verzamelen van feedback of discussies.
- Met [LessonUp](#) kan je je les meer gevarieerd en interactief vormgeven door middel van video's, interactieve vragen en quizen.
- [Seppo](#) is een educatieve tool waarmee je gemakkelijk gamification kan toepassen in het onderwijs. Door middel van speurtochten kan je de leeromgeving buiten het klaslokaal benutten.
- [One Note](#) is een app van Microsoft. In dit digitale notitieblok kun je handig notities bijhouden van je les of over studenten.
- [eduScrum](#) is een actieve vorm van samenwerking, waarbij studenten in teams opdrachten volgens een vast ritme afronden. Ze plannen en bepalen hun eigen activiteiten en houden de voortgang bij. De docent 'bepaalt' de opdrachten, coacht en geeft advies.

Voor kennisontwikkeling

- [House of Training](#) is een online studiecentrum voor de creatieve sector met veel online tutorials.
- [saMBO - ICT](#) is een zelfstandige organisatie van en voor alle mbo-instellingen en heeft sterke banden met MBO Voorzieningen, MBO Raad, Kennisnet en met SURF. De belangrijkste pijlers binnen saMBO-ICT zijn belangenbehartiging, kennisdeling en gezamenlijke projecten.
- In de [webinar interactief lesgeven](#) (Engels) wordt de integratie van FeedbackFruits en Microsoft Teams besproken.
- In de [Microsoft teams podcast](#) worden verschillende onderwerpen besproken die gelinkt zijn aan Microsoft Teams, met focus op de impact op mens en werk.
- [Practoraat Mediawijsheid](#) is een samenwerking tussen Mediacollege Amsterdam (Ma), Hout- en Meubileringscollege (HMC), ROCTOP en ROC van Amsterdam MBO College West. Zij hebben onder andere [lesbrieven](#) en tutorials over [educatieve tools](#) en een [YouTube-kanaal](#) met instructievideo's.
- [Artikel: Wat leert het mbo van de coronaperiode?](#) Veertien mbo-scholen deden samen met HAS, Radboud Universiteit en Turner onderzoek onder 5.000+ docenten, studenten en stafmedewerkers om lessen te trekken uit de coronaperiode van maart tot en met juli. Om antwoord te krijgen op de vraag die alle onderwijsinstellingen bezighoudt: wat kunnen we samen leren van deze unieke periode in het onderwijs?

Over September

Wij zijn September: een trainings- en coachingsbureau met ruim 10 jaar ervaring in de onderwijssector. Ons hart gaat sneller kloppen van anderen helpen zich dagelijks te ontwikkelen. Samen met een team van enthousiaste trainers, trainen en coachen we docenten door heel Nederland. Door het stellen van vragen en écht te luisteren, is September altijd in staat om met praktische trainingen docenten te helpen bij hun ontwikkelsituatie. Zo draagt September bij aan mooier onderwijs. Met groeigeluk voor iedereen. Kijk op onze website voor inspirerende cursussen voor jouw team: www.septemberonderwijs.nl.

Wil jij je ook verder ontwikkelen in het succesvol vormgeven van afstandsonderwijs? Misschien is een van onze cursussen dan wat voor jou!

- Onze populaire cursus '[Leerlingen coachen](#)' is bestemd voor docenten die oplossingsgericht willen coachen. Je doet praktische vaardigheden op en leert hoe je het beste uit je klas naar boven haalt.
- Aan het einde van onze cursus '[Regie op energie](#)' heb je het gevoel de touwtjes weer in handen te hebben ten aanzien van je eigen energie. Je hebt praktische tips waar je meteen mee aan de slag kunt.
- Wil je jezelf verder verdiepen in de basistechnieken van online of hybride lesgeven, of zoek je juist verdieping in activerende werkvormen? Bekijk dan ons aanbod met cursussen over '[Activerend afstandsonderwijs](#)'.

